

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması *

*Ahmet Tayfun ÖZTÜRK***

*Arif ÇERÇİ****

Öz

Bu çalışmada, Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılıklarını ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmek amaçlanmıştır. Araştırmada, madde havuzunu oluşturmak amacıyla ilgili alanyazından yararlanılmış, uzman görüşü alınmış ve öğretmenlerle odak grup görüşmesi yapılmıştır. Ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin değeri ,959, Bartlett's Test değeri de %5 anlamlılık düzeyinde ($p < .05$) anlamlı çıkmıştır. Pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve sonrasında Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) yapılmış ve ölçekte 4 alt boyut belirlenmiştir. Ardından AFA'da ortaya çıkan yapıyı doğrulamak için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Analiz sonucunda ölçeğin iyi uyuma sahip olduğu ve modelin doğrulandığı belirlenmiştir (RMSEA=,065, GFI=,88, AGFI=,845, CFI=,953, NFI=,913). Böylelikle geçerli ve güvenilir bir ölçek elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ders kitaplarına bağlılık, ölçek geliştirme, ders kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci çalışma kitabı.

The Development of the Turkish Teachers' Dependence on Textbooks Scale: A Validity and Reliability Study

Abstract

The purpose of this study was to develop a valid and reliable scale that could assess the dependence of Turkish teachers on textbooks. In order to develop the item pool in the study, relevant literature was reviewed, expert opinions were sought and focus group interviews were conducted with teachers. The Kaiser-Meyer-Olkin value of the scale was ,959 and the Bartlett's Test value was found to be significant at 5% significance level ($p < .05$). After piloting of the scale, exploratory factor analysis was conducted and 4 subdimensions were identified. Afterwards, confirmatory factor analysis was performed to confirm the structure yielded by the exploratory factor analysis. Based on the results of that analysis, it was determined that the scale had goodness of fit and was validated (RMSEA = , 065, GFI = , 88, AGFI = , 845, CFI = , 953, NFI = , 913). Thus, a valid and reliable scale was developed.

Keywords: dependence on textbooks, scale development, textbook, teacher's book, student workbook.

* Bu çalışma Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi Arif ÇERÇİ danışmanlığında yapılan "Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılık Durumları" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğretim Görevlisi, Gaziantep Üniversitesi TÖMER, Gaziantep, ahmettayfunozturk63@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4117-6606

*** Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD, arifcerci@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5398-8030

Giriş

Teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği, bilgiye ulaşmanın kolaylaştığı çağımızda, öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan öğretim materyalleri içinde ders kitaplarının önemini hâlen koruduğunu söylemek mümkündür. Gelişen teknolojiye karşın ders kitaplarının önemini korumasının nedenlerini;

1. Teknolojik ürünlerle kıyaslandığında kullanımının kolay olması,
2. İstenildiği zaman erişilmesinin kolay olması,
3. Dijital ekranlara göre basılı bir kitabın okunmasının daha rahat ve sağlıklı olması,
4. Maliyetinin düşük olması şeklinde sıralamak mümkündür (Erdem Aydın, 2002).

Ders kitaplarının önemini korumasındaki bir diğer neden ise bireyin kültürlenmesindeki işlevidir. Birey, ders kitaplarında yer alan ulusal öğeler sayesinde millî kültürünü daha yakından tanıma olanağı bulabilir. Ders kitapları, bir milletin kendi çocuklarını toplumun çıkarlarına uygun, yetişmiş bireyler olarak hayata hazırlamak için aktarmak istediği ve resmen kabul görmüş olan bilgileri içerir (Aslan, 2010).

Ders kitapları, eğitim sistemimizde hâlen en sık ve en yaygın kullanılan öğretim materyalleridir (Güneş, 2002). Ders kitaplarının bu konumunu koruması için çağın gereksinimlerine ayak uydurması gerekmektedir. Bunun için ders kitapları, düzenli olarak okutulmalı, değerlendirilmeli ve geliştirilmelidir.

2006 yılında eğitim programındaki değişimle ders kitapları üçlü set hâline getirilerek ders kitabı, öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci çalışma kitabı biçiminde kullanılmaya başlanmıştır (MEB, 2006). 2017 yılında yayınlanan Türkçe Öğretim Programı ile ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabı birleştirilmiş, 2018 yılında yayınlanan programda da bu uygulama sürdürülmüştür (MEB, 2017; MEB, 2018). Ders kitabı, öğretmenlerin ilgili dersin öğretim programına uygun olarak sistemli, planlı ve amaçlı bir şekilde öğretim gerçekleştirmesini sağlayan; öğrencilerin de ders içi-ders dışı çalışmalarında istedikleri zaman başvurabileceği bir öğretim materyalidir. Öğretmen kılavuz kitapları ise öğretmenin işini oldukça kolaylaştıran ve onun ders sırasında yapabileceği etkinlikleri bir plan dâhilinde, uygulama ile ilgili en küçük ayrıntıları ile açıklayarak hedeflenen kazanımların verilmesine yardımcı olur (Ülker, 2012). Öğretmenlerin, ders öncesinde-sırasında-sonrasında kullandığı etkili bir öğretim materyalidir. Ayrıca öğretmen kılavuz kitapları, ders kitaplarının uygulanması konusunda öğretmenlere ilişkin yönergeler, açıklamalar vb. içeren yardımcı öğretim materyalleridir. Öğrenci çalışma kitabı, öğrencilerin sınıfta veya evde ders çalışabilmelerine imkân tanır, derste öğrenilenlerin ders sonrasında da tekrar edilmesini sağlar, öğrencilerin çalışmalarına rehberlik eder. Dolayısıyla öğrenci çalışma kitabı, öğrencilerin hem

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

sınıf ortamında hem de sınıf dışı ortamlarda kullanabilecekleri ders kitabına yardımcı dolayısıyla tamamlayıcı bir kaynaktır.

Öğretmenlerin, ders kitaplarından dersin amaçlarını dikkate alarak en uygun şekilde yararlanması gerekir. Bunun için öncelikle öğretmenler; ders kitaplarını iyi tanımalı, dönem başlarında kitabı iyi incelemeli, kitapları nasıl kullanması gerektiğini belirlemelidir. “Ders kitapları, okuma materyalleri olarak; gazete, dergi, ansiklopedi, sözlük, telefon rehberi, atlaslar gibi materyallerle desteklenerek kullanılmalıdır.” (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2011:63). Bunun yanında ders kitaplarıyla birlikte videolar, ses kayıtları, fotoğraflar, resimler, karikatürler gibi çeşitli görsel-işitsel materyaller de kullanılmalıdır.

Ders kitapları hazırlanıyor, geliştiriliyor ve okullarda okutuluyorsa öğretmenlerin bu öğretim materyallerine bağlı kalması, ders içi-ders dışı faaliyetlerde bu materyalleri kullanması bekleniyor demektir. Ders kitaplarına bağlılık, MEB tarafından onaylanan ve okulların kullanımına sunulan ders kitaplarının ders içi-ders dışı faaliyetlerde aslına sadık kalınarak öğretmenlerce uygulanması biçiminde açıklanabilir. Öğretmenlerin ders kitaplarına hiçbir ayrıntıyı atlamadan bağlı kalmalarının ve hiç bağlı kalmamalarının istenen ve beklenen bir durum olmadığını söylemek mümkündür. İstenen ve beklenen durum, öğretmenlerin ders kitaplarına belli oranda bağlı kalmaları ve öğretmenlerin ders kitaplarını birer rehber, eğitim-öğretim faaliyetlerini düzenleyen önemli birer araç olarak görmeleridir. Ders kitaplarına bağlılığın ne oranda ve nasıl olması gerektiğini tartışmak için ders kitaplarına bağlılık konusunda alanyazında derinlemesine çalışmalar yapılması gerekmektedir. Öğretmenlerin ders kitaplarına ne oranda ve nasıl bağlı kalmalarına ilişkin net bir görüş olmasa da alanyazında öğretmenlerin ders kitaplarına bağlılık durumlarının belirlenmesiyle ders kitaplarının işlevliğini, ders kitaplarında yapılan yeniliklerin başarılı olup olmadığını belirlemek mümkün olacaktır.

2018 yılında MEB'in “Yayın Aldırılmaması” konu başlığı altında MEB'e bağlı okullara gönderdiği genelgede “(...) ilgili mevzuat hükümlerine uyularak Bakanlığımızca öğretmen ve öğrencilerimize dağıtımı yapılan ders kitapları dışındaki diğer yardımcı materyallerin (...) öğrencilerimize aldırılmaması” ifadesi geçmektedir (MEB, 2018: 1). Bu genelgeyle birlikte okullarda ders kitaplarının önemi daha da artmıştır. Ayrıca bu genelgeyle dolaylı olarak da olsa öğretmenlerin ders kitaplarına daha fazla bağlı kalmaları istenmiştir. Tabii ki ders kitapları dışında herhangi bir yayın aldırılmaması, öğretmenlerin ders kitaplarından başka hiçbir materyal kullanmadıkları/kullanamayacakları anlamına gelmemektedir. Öğretmenlerin derslerde akıllı tahtayı, interneti ve kendi hazırladıkları etkinlikleri, sunumları, videoları kullandıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Öğretmenlerin ders kitaplarına bağlı kalması için ders kitaplarını yeterli bulması gerekir. Başka bir deyişle ders kitaplarının öğretmenler tarafından kullanılması için kitaplar, nitelikli olmalıdır. Aksi

durumda öğretmenlerin ders kitaplarına bağlı kalmaları beklenemez. Diğer açıdan öğretmenlerin nitelikli bulmadıkları bir ders kitabına bağlı kalmak zorunda olmaları da eğitim açısından olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu tür sorunların önüne geçmek için ders kitaplarının sürekli olarak değerlendirilmesi, geliştirilmesi, eğitim sistemindeki gelişmelere, dönemin ve koşulların değişimine uygun duruma getirilmesi gerekir.

Ders kitaplarının eğitimdeki yeniliklerin gerçekleşmesine katkı sağlama işlevi vardır. Eğitimde yapılan yeniliklerin en somut hâli, ders kitaplarında görülmektedir. Yapılan yeniliklerin başarıya ulaşması için öğretmenlerin ders kitaplarındaki değişikliklerin takipçisi olması, işleyişe hâkim olması ve ders kitaplarının öğretmenlerden ve öğrenciden ne istediğini özümsemesi gerekir. Ders kitaplarının öğretmenler tarafından ne kadar kullanıldığını saptamak son derece önemlidir. Zira işlevsel kabul edilmeyen ders kitapları eğitim-öğretim açısından olumsuz ve etkisiz sonuçlar doğuracaktır. Ayrıca yeniliklerin başarıya ulaşması için öğretim programlarıyla ders kitaplarının örtüşmesi gerekir. Başka bir deyişle ders kitapları, öğretim programlarındaki amaçları, kazanımları vb. karşılamadığı takdirde yeniliklerin başarıya ulaşması mümkün olmayacaktır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018)'nda öncelikle dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Türkçe dersinin bilgi değil beceri dersi olduğu düşünüldüğünde dil becerilerinin geliştirilmesi, okuma-dinleme metinleri ve dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma etkinlikleriyle mümkün olabilmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için programa ve programın kazanımlarına uygun ders kitaplarının hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir. Bu noktada ders kitaplarının uygulayıcısı olan öğretmenlerin, ders kitaplarına belli oranda bağlı kalması, programın amaçlarına ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılık durumlarının belirlenmesi, ders kitaplarının daha nitelikli duruma getirilmesi açısından önemli veriler elde edilmesini sağlayacaktır. İlgili alanyazın incelendiğinde Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılık durumlarını inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmaması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, "Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği"nin geçerliliğini ve güvenilirliğini belirlemeye yönelik ölçekleme temelli bir araştırmadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, denemelik ölçek için 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Gaziantep ili merkez ilçeleri Şahinbey ve Şehitkâmil'de görev yapmakta olan 246 Türkçe öğretmeni;

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) için 251 Türkçe öğretmeni ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için 250 Türkçe öğretmeni oluşturmaktadır. Ölçek geliştirme çalışmalarında madde analizi ve faktör analizi için ölçekte yer alan madde sayısının 5 katı katılımcıya ulaşılması gerektiği uzmanlar tarafından önerilmektedir (Tezbaşaran, 1997; Tavşancıl, 2014). Çalışmanın bütün aşamalarında önerilen katılımcı sayısı koşulu sağlanmıştır.

Verilerin Toplanması

Ölçek geliştirilirken madde havuzunu oluşturmak için Gaziantep ilinde görev yapan 10 Türkçe öğretmeniyle odak grup görüşmesi yapılmıştır. Bu görüşmede ortaya çıkan veriler madde havuzunun oluşmasına zemin hazırlamıştır. Daha sonra ilgili alanda çalışan öğretim elemanlarıyla ve ölçme-değerlendirme uzmanlarıyla madde havuzunun oluşturulması için bire bir görüşmeler yapılmıştır. Aynı zamanda maddeler oluşturulurken Türkçe Öğretim Programları (MEB, 2006; MEB, 2015)'ndan da faydalanılmıştır. Uzman görüşü formlarıyla uzmanlardan görüş alınmış ve taslak ölçeğin pilot uygulaması yapılmıştır. Gerekli testler yapıldıktan sonra açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analiziyle ölçeğe son hali verilmiştir. Veriler, ortaya çıkan bu ölçek ile toplanmıştır. Bu ölçeğin yanı sıra "Kişisel Bilgi Formu" da veri toplamada kullanılmıştır.

Ölçek Geliştirme Süreci

Ölçek geliştirme sürecinde Seçer'in (2015a) önerdiği ölçek geliştirme ilke ve basamaklarının ana hatlarına sadık kalınıp bazı önemli görülen eklemeler yapılmıştır. Bu aşamaların sonucunda 21 maddelik 5'li Likert tipi bir ölçek geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme aşamasında izlenen işlem basamakları şöyle sıralanabilir:

1. İhtiyacın belirlenmesi
2. Alanyazın taraması ve madde havuzu oluşturma (Madde havuzunun oluşturulması için uzmanların görüşlerine başvurulması, alanyazın taramasının ve odak grup görüşmesinin yapılması)
3. Madde havuzunun değerlendirilmesi için uzman görüşü alma (kapsam geçerliliği)
4. Ölçeğe ilk şeklini verme
5. Maddelerin güvenilirliğini sağlamak için pilot uygulaması öncesi yapılan çalışmalar (Maddelerin okunabilirliğini, anlaşılabilirliğini, uygulama süresini vb. belirleme çalışmaları)
6. Madde seçimi için pilot uygulama yapma
7. Pilot uygulama sonrası istatistiksel analizler yapma
8. Denemelik ölçeğin belirlenen örnekleme uygulanması
9. Faktör analizi öncesi normallik testlerinin yapılması
10. Açımlayıcı Faktör Analizi

11. Doğrulayıcı Faktör Analizi
12. Ölçeğe son şeklinin verilmesi

İhtiyacın belirlenmesi

Ders kitapları, öğretmenlerin ve öğrencilerin ders içi/ders dışı etkinliklerde kullanmaları için hazırlanan öğretim materyalleridir. Başka bir deyişle ders kitaplarının hazırlanmasının öncelikli amacı; kitapların, öğrenciler ve öğretmenler tarafından ders içi/ders dışı etkinliklerde kullanılmasıdır. Ders kitapları eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılmıyorsa kitapların eksik yönlerinin olduğu söylenebilir. Eğer ders kitaplarının eksik yönleri varsa bu eksik yönler saptanıp geliştirilmelidir.

Öğretmenlerin ders kitaplarına bağlılıklarının saptanması; kitapların eksik yönlerinin saptanması ve geliştirilmesi için önemlidir. Alanyazın taraması sonucunda Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılıklarını belirleyebilecek güvenilir ve geçerli bir ölçeğin bulunmaması, bu çalışmanın yapılmasını gerektirmiştir.

Bu ölçek, Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılık durumlarını çeşitli açılardan ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ölçeğin; öğretmenlerin Türkçe ders kitaplarını nerelerde, hangi amaçlarla, nedenlerle kullanıp kullanmadığını, kullanmıyorlarsa niçin kullanmadıklarını, ders kitaplarını kullanmadıklarında derste neler yaptıklarını saptaması beklenmektedir.

Alanyazın (literatür) taraması ve madde havuzu oluşturma

Ölçek geliştirilirken ölçeğin, Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılıklarını ölçebilmesi hedeflenmiştir. Ders kitaplarına bağlılık, MEB tarafından onaylanan ve okulların kullanımına sunulan ders kitaplarının ders içi veya ders dışı etkinliklerde öğretmenlerce aslına sadık kalınarak uygulanması biçiminde açıklanabilir.

Alanyazın taraması sonucunda Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarını nerelerde, nasıl, niçin, hangi amaçlarla kullandıklarını ölçebilecek bir ölçeğe rastlanmamıştır. Bu nedenle TÖDKBÖ'nün geliştirilmesine karar verilmiştir.

Alanyazın taramasından sonra madde havuzu oluşturma aşamasına geçilmiştir. Madde havuzu oluşturulurken öncelikle odak grup görüşmesi yapılmasına karar verilmiştir. Odak grup görüşmesi öncesinde sorulacak soruların işlerliğini denemek amacıyla Gaziantep ilinde görev yapan 3 Türkçe öğretmeniyle görüşülmüştür. Deneme görüşmesinden sonra sorular düzeltilmiş ve odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmesi, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme (Ölçütler; öğretmenlerin aynı anda hem Türkçe Eğitimi Bölümünde yüksek lisans yapmaları hem de MEB'de Türkçe derslerine girmeleridir.) yöntemiyle seçilen 8 Türkçe öğretmeni ile gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmesi sonrası ses kayıtları deşifre edilmiştir. İçerik analizi ile çözümlenen görüşlerden

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

uygun olanları madde yazım kurallarına uygun olarak madde şeklinde yazılmıştır. Aynı zamanda maddeler oluşturulurken Türkçe Öğretim Programları (MEB, 2006 ve MEB, 2015)'ndan da yararlanılmıştır. Maddeler yazılırken; olumlu-olumsuz cümlelerin eşit olmasına özen gösterilmiş, olgusal ifadelerin kullanılmasından kaçınılmıştır. Bireylerin geçmişteki değil, şimdiki zamandaki davranışlarını saptayacak maddeler yazılmaya çalışılmıştır. Maddelerin değişik anlamlara yol açmamasına dikkat edilmiş, doğrudan ölçülmek istenen davranışı ölçmeye yönelik olması sağlanmıştır. Maddelerin kısa, öz ve net olmasına, her bir cümlenin iki olumsuz ifadeyi bir arada bulundurmamasına ve her cümlenin tek bir düşünceyi içermesine özen gösterilmiştir.

Madde havuzu oluşturulurken 1 alan uzmanı ve 1 ölçme-değerlendirme uzmanından görüş alınmıştır. Bunların sonucunda 120 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur.

Madde havuzunun değerlendirilmesi için uzman görüşü alma (kapsam geçerliliği)

"Geçerlik, testin bireyin ölçülmek istenen özelliğini ne derece doğru ölçtüğüyle ilgili bir kavramdır. Testi oluşturan maddelerin ölçülmek istenilen davranışı ölçmede nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığının göstergesi olan kapsam geçerliliğini test etmede en çok kullanılan yöntemlerden biri de uzman görüşlerine başvurmaktır." (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014:117-118).

Madde havuzu oluşturulduktan sonra hazırlanan taslak ölçek, ilk görüşülen uzmanlardan farklı olarak 2 alan uzmanı ve 1 ölçme-değerlendirme uzmanına sunulmuştur. Uzmanlardan maddelerin ilgili değişkeni ölçüp ölçmediği, yazım dilinin dil bilgisi, yazım ve noktalama açısından uygunluğu, anlaşılır olma durumu, yanlışlık taşıyıp taşımadığı, okunabilirliği, yazım dilinin hedef kitleye uygunluğu açısından maddeleri değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca uzmanlardan; ölçekte yer alan her bir madde ile ilgili olarak "Uygun", "Uygun Değil", "Düzeltilmeli" alanlarından birini işaretlemeleri, düzeltilmesi gereken maddelerle ilgili görüşlerini belirtmeleri beklenmiştir.

Ölçeğe ilk şeklini verme

Madde havuzunu oluşturan maddelerin uzmanlarca değerlendirilerek ilgili teorik yapıyı karşılayıp karşılamadığına ilişkin görüş ve önerileri; dil uzmanları tarafından ifadelerin dilsel, anlamsal ve yazımsal açıdan uygun olup olmadığına ilişkin öneri ve düzeltmeleri dikkate alınmıştır. Görüşmeler sonucunda 14 maddenin düzeltilmesine ve madde havuzunun uzman görüşü sonrası 62 maddeye düşürülmesine karar verilmiştir.

Bu işlemlerden sonra ölçek formu oluşturulmuştur. Ölçek formu oluşturulduktan sonra ölçeğin başına bir yönerge eklenmiştir. Yönergede cevaplayıcılara ölçeğin amacına, hangi amaçla kullanılacağına ve nasıl doldurulacağına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Maddelerin güvenilirliğini sağlamak için pilot uygulama öncesi (ön deneme uygulaması) yapılan çalışmalar

Ön deneme aşamasında taslak ölçeğin; dil ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirilmesi, uygulama süresinin ölçülmesi ve uygulama sırasında oluşabilecek sorunları saptayabilmek amacıyla ölçek, 18 Türkçe öğretmenine uygulanmıştır. Maddelerin her biri 3 Türkçe öğretmenine tek tek ve ayrı zamanlarda okunmuştur. Bu işlemlerden sonra anlaşılmayan ve düzeltilmesi istenen maddeler düzenlenmiştir. Ön denemenin sonunda 62 maddenin yaklaşık 15-20 dakika içinde yanıtlandırılabilmesi saptanmıştır. Böylece zaman faktörünün iç güvenilirliği etkilemesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Uygulamanın sonunda 1 madde ölçekten çıkarılmış ve 5 madde de düzeltilmiştir. Böylelikle son şekli verilen 61 maddelik taslak ölçek formu, geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması için uygulamaya hazır duruma getirilmiştir.

Madde seçimi için pilot uygulama yapma

“Pilot uygulamanın amacı, ölçülmesi istenen psikolojik niteliğin gerçeğe en yakın yapısını elde etmek için gerekli olan verileri toplama ve analiz etmektir.” (Seçer, 2015a:59). Pilot uygulamayla ölçeğin iç geçerliliği ve maddelerin her birinin ölçeğin bütünü ile olan uyumu ortaya koyularak iç tutarlılık düzeyi ile madde toplam korelasyonları incelenir (Seçer, 2015a). Seçer (2015a), pilot uygulamada ölçekte yer alan madde sayısı eğer 30’a kadar ise 50 civarında bir örneklem büyüklüğünün, madde sayısı 30 ve üzerinde ise ölçekte yer alan madde sayısının 2 veya 3 katı bir örneklem büyüklüğünün yeterli olabileceğini söylemektedir. Pilot uygulama için 61 maddelik denemelik ölçek formu, Gaziantep ilinde görev yapan 246 Türkçe öğretmenine uygulanmıştır.

Pilot uygulama sonrası istatistiksel analizler yapma

Pilot uygulama sonrası elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 22 paket programıyla analiz edilmiştir. Ters maddeler 5=1, 4=2, 3=3, 2=4, 1=5 şeklinde ters olarak kodlanmıştır. Diğer analizlerde de bu yöntem kullanılmıştır. Bu uygulama sonucunda IBM SPSS Statistics 22 paket programı aracılığıyla Cronbach Alpha testi yapılmıştır. “Bu süreçte özellikle üzerinde durulması gereken şey pilot uygulamada elde edilen Cronbach alfa değerinin ,70 ve üzerinde bir değere sahip olup olmadığının incelenmesidir. Eğer ,70 ve üzerinde bir değere sahip ise ölçeğin iç tutarlılığına sahip olduğu söylenebilir.” (Seçer, 2015a:60).

Tablo 1. *Pilot uygulama analizi-Cronbach Alpha testi*

Cronbach Alpha	,977
----------------	------

Ölçeğin güvenilirliğine ilişkin olarak elde edilen iç tutarlılık analizi sonucunda $\alpha = ,977$ olduğu görülmektedir. Bu değer, pilot uygulama aşamasında ölçeğin iyi düzeyde iç tutarlılığına sahip olduğu

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

şeklinde değerlendirilebilir. İç tutarlılık değerinin iyi düzeyde olduğunun saptanmasından sonra madde analizleri için elde edilen çıktılar üzerinde yer alan “Corrected Item-Total Correlation” ve “Cronbach's Alpha if Deleted” sütunları incelenmiştir.

Tablo 2. Maddelerin Korelasyon Değerleri

Maddeler	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
M9	,250	,977
M17	,240	,977
M24	,209	,977
M28	,232	,977
M52	,276	,977
M34	-,469	,979

“Corrected Item-Total Correlation” değeri düşük olan M9, M17, M24, M28 ve M52 numaralı maddelerin ölçekten çıkarılması uygun görülmüştür. M34 numaralı madde ise hem “Corrected Item-Total Correlation” değeri düşük olduğu için hem de çıkarıldığında iç tutarlılık değerini yükselteceği için ölçekten çıkarılmıştır. Sorunlu görülen maddeler çıkarılınca ölçeğin iç tutarlılığına ilişkin Cronbach's Alpha değeri ,981'e yükselmiştir. Böylece ölçek, 55 madde ile geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasına hazır duruma getirilmiştir.

Denemelik ölçeğin belirlenen örnekleme uygulanması

Pilot uygulama sonrası 55 maddelik denemelik ölçek, açımlayıcı faktör analizi için 251 Türkçe öğretmenine uygulanmıştır.

Faktör analizi öncesi normallik testlerinin yapılması

Açımlayıcı Faktör Analizi yapmadan önce verilerin normal dağılım gösterip göstermediği test edilmelidir. Testler sonucunda verilerin normal dağılım göstermesi beklenir. Veriler normal dağılım gösterdikten sonra açımlayıcı faktör analizi yapılması uygundur. “Sürekli bir değişkenden elde edilen puanların normal dağılım özelliği üç yöntemle incelenebilir. Birincisi, çarpıklık katsayısı (ÇK), aritmetik ortalama, ortanca ve mod gibi betimsel istatistiklerin kullanılması.” (Büyüköztürk, 2015:40).Veri setinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için gerekli istatistikler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

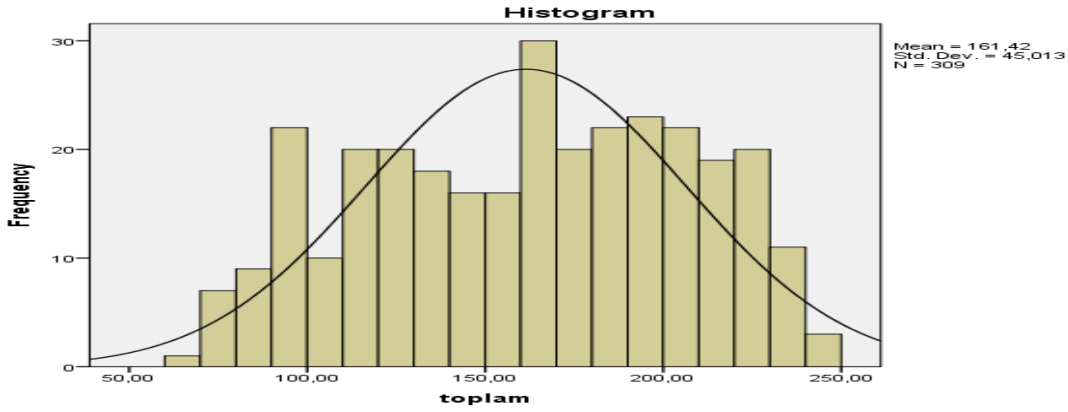
Tablo 3. Taslak Ölçek Toplam Puanı Betimleyici İstatistikler

İstatistik	Değer	Standart Hata
Ortalama	161,4207	2,56071
Medyan	165,0000	
Varyans	2026,180	
Standart Sapma	45,01310	
Minimum Değer	69,00	
Maksimum Değer	244,00	
Ranj	175,00	
Çarpıklık	-,160	,139
Basıklık	-1,048	,276

“ÇK'nin 0 olması, ortalamaya göre tam simetrik dağılımı, 0'dan küçük çıkması negatif (sola), 0'dan büyük çıkması ise pozitif (sağa) çarpıklığı gösterir. Analizlerde temel olan, puanların normalden

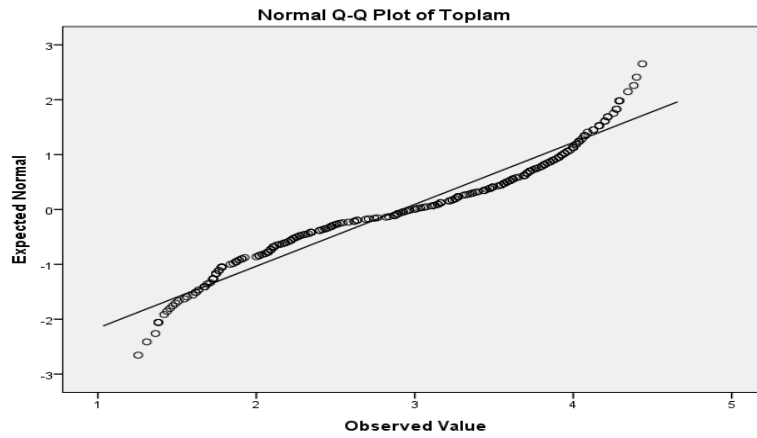
aşırı sapma göstermemesidir.” (Büyüköztürk, 2015: 40). Tablo 3 incelendiğinde çarpıklık ve basıklık katsayılarının (-,160 ve -1,048) kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu görülmektedir. Böylece verilerden elde edilen toplam puanın dağılımının normal dağılıma uygun olduğu söylenebilir.

“Dağılımın normalliği konusunda başvurulan bir başka yöntem grafik ile incelemidir.” (Büyüköztürk, 2015:40). Bunun için toplam puanın histogramı incelenmelidir. Toplam puanın histogramı aşağıda verilmiştir.

Şekil 1. Toplam Puan Histogramı

Toplam puan histogramı incelendiğinde verilerin normal dağıldığı görülmektedir.

Şekil 2. Normal Q-Q Grafiği

Şekil 2’de verilen Normal Q-Q Grafiği de normal dağılımı belirlemek için kullanılabilir. Grafik incelendiğinde 45 derecelik açıdan çok fazla sapma göstermediği için verilerin normal dağıldığı söylenebilir.

AFA’ya geçmeden önce analiz tekniklerinin uygulanacağı veri setinin örneklem büyüklüğünün saptanması gerekir. Seçer (2015a), AFA’da örneklem büyüklüğünün yeterliliğine ilişkin bazı istatistiksel tekniklerin başında ‘Kaiser-Meyer-Olkin’ (KMO)’in geldiğini ve veri setinin çok değişkenli normalliğe sahip olup olmadığını belirlemek için ise ‘Bartlett’s test of sphericity’ değerinin anlamlılığının incelenmesi gerektiğini söylemektedir.

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Tablo 4. KMO katsayısı ve Bartlett's Test sonuçları

KMO Katsayısı		,959
Bartlett's Test	x	7043,667
	Sd	435
	P	,000

Tablo 4'teki bilgiler incelendiğinde KMO katsayısının (0,959>0,9) mükemmel oranda olduğu görülmektedir. "Faktörleşebilirlik için KMO'nun ,60'dan yüksek çıkması beklenir." (Büyüköztürk, 2015:136). Bunun yanında Bartlett's Test'in %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı çıkması ($p<,05$) da verilerin çok değişkenli normal dağılıma sahip olduğunu ve böylece faktör analizine uygunluğunu göstermektedir.

Bulgular ve Yorum

Açımlayıcı Faktör Analizi ve Sonuçları

"Faktör analizi, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir." (Büyüköztürk, 2015:133). "Faktör analizi, ölçülmek istenen özelliğe ait yapının bu ölçek ile ölçüldüğünde nasıl gerçekleştiğini belirlemek amacıyla kullanılır. Bu özelliğiyle de faktör analizi ölçeğin yapısını belirlemeye yönelik bir yapı geçerliliği çalışmasıdır." (Tavşancıl, 2014:202).

"Açımlayıcı faktör analizi, değişken azaltma ve ortaya çıkan faktörleri isimlendirmenin ötesinde, faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörlerin, davranışın anlaşılmasına yardımcı olan kuramın yapıları (gözlenemeyen gizil/örtük değişkenler) ile benzer olup olmadığını ortaya koyar." (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016:178).

Tablo 5. İlk analiz sonucu faktörlerin öz değerleri ve açıklanan varyans oranları

Faktör	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Kümülatif
1	27,809	50,561	50,561
2	3,327	6,050	56,610
3	2,576	4,683	61,294
4	2,338	4,251	65,545
5	2,062	3,749	69,294
6	1,638	2,978	72,271
7	1,095	1,991	74,262

Tablo 5 incelendiğinde ilk analiz sonucu elde edilen faktörleşmelerin anlamlı olmadığı saptanmıştır. Faktörlerin öz değerlerine de bakıldığında birinci faktörün diğer faktörlere göre çok büyük öz değere sahip olduğu görülmektedir. Faktör yapısını daha basit hâle getirmek için analize döndürme yöntemleri kullanılarak devam edilmiştir. Bu yöntemlerden ölçek geliştirmede sıklıkla kullanılan dik döndürme yöntemi benimsenmiştir. Dik döndürme varimax, equamax ve quartimax teknikleriyle yapılabilir. Quartimax iki faktörlü yapılarda önerilmektedir. Ölçeğin 2'den daha fazla faktöre sahip olacağı öngörüldüğünden bu teknik tercih edilmemiştir. Varimax ve Equamax tekniklerinden hangisinin kullanılacağına ise deneme yanılma yöntemiyle karar verilmiştir. Yapılan analizler sonucunda Varimax

teknikindeki faktörleşmelerin kavramsal olarak daha anlamlı olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla dik döndürme yöntemlerinden sıklıkla kullanılan Varimax tercih edilmiştir. Çokluk ve ark. (2016) da dik döndürme yöntemi kullanılacaksa sosyal bilimlerde genellikle varimax tekniğinin kullanıldığını belirtmektedir.

Dik döndürme yapıldıktan sonra ölçekten madde çıkarma ölçütleri olarak öncelikle faktör yük değerleri ve maddelerin binişik olma durumu, sonrasında ise bir maddenin birden fazla faktör altında faktör yükünün yüksek olma durumu ve bir maddenin alanyazın da göz önünde bulundurularak araştırmacının beklemediği bir faktörün altında yer alma durumu belirlenmiştir. Ayrıca bir faktörün altında en az 3 maddenin olması gerekir. Bu ölçüte uymayan maddeler de ölçekten çıkarılmıştır.

AFA'ya başlamadan önce olumsuz maddeler, analizde eksi değerler alıp araştırmacıyı yanıltmaması için ters olarak kodlanmıştır.

Seçer (2015a) ölçek geliştirme sürecinde öncelikle her bir maddenin faktör yük değerinin en az ,32 ve üzerinde olması gerektiğini savunmaktadır. Component Matrix tablosu incelendikten sonra ,32'nin altında faktör yüküne sahip madde olmadığı saptanmış ve bu ölçütte madde çıkarma yoluna gidilmemiştir.

Faktör yük değerleri incelendikten sonra maddelerin binişik olma durumuna bakılmıştır. Seçer (2015b) binişik maddenin, birden fazla faktörün altında yeterli düzeyde faktör yüküne sahip olması anlamına geldiğini söylemektedir. Binişik maddeler, faktör yük değerlerine bakılarak belirlenir. Bu değerlerin arasında en az ,10 düzeyinde fark olması gerekir. Faktör yük değerleri arasındaki farkın ,10'un altında olduğu maddeler ölçekten çıkarılır. Binişik maddeler ölçekten çıkarıldıkça binişik madde kalmayıncaya kadar aynı analiz işlemine devam edilir. Bunun yanında diğer ölçütler de dikkate alınır. Yukarıda belirtilen ölçütler dikkate alınarak;

1. analiz işlemi sonucunda M13, M17, M20, M23, M25, M29, M37, M49 ve M54 numaralı maddeler,

2. analiz işlemi sonucunda M9, M33, M44 ve M55 numaralı maddeler,

3. analiz işlemi sonucunda M11 ve M18 numaralı maddeler,

4. analiz işlemi sonucunda M15 ve M24 numaralı maddeler, binişik oldukları için analiz dışı bırakılmıştır.

5. analiz işlemi sonucunda M28 ve M50 numaralı maddeler birden fazla faktörün altında yüksek değerler aldıkları için analizden çıkarılmıştır.

6. analiz işlemi sonucunda M3 ve M30 numaralı maddeler 5. faktörün altında toplanmıştır. Bir faktörün altında en az 3 maddenin olması uygun görüldüğünden dolayı analizden çıkarılmıştır. M26

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

numaralı madde ise 6. faktörün altında tek başına yer almıştır. Bu madde de aynı nedenle analizden çıkarılmıştır.

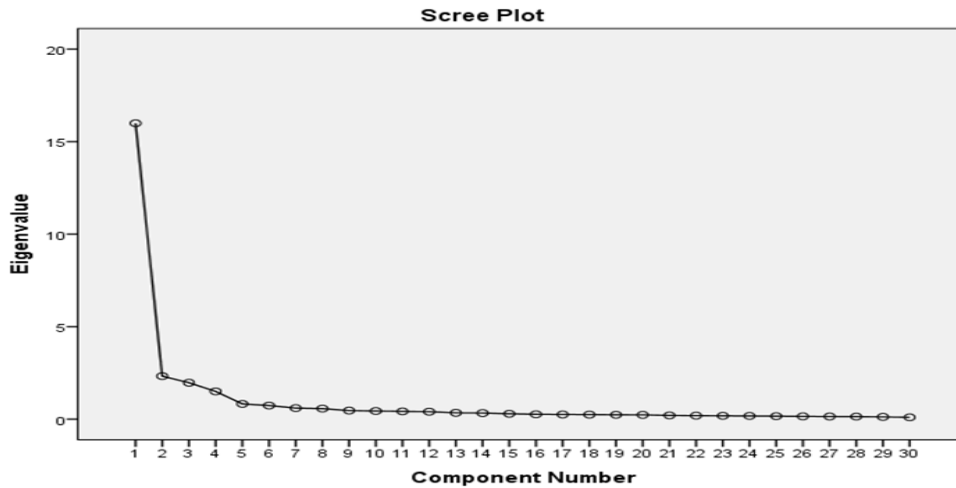
Ayrıca alanyazın dikkate alınarak ve uygun olmayan faktörlerin altında yer almaları nedeniyle M14, M36 ve M51 numaralı maddelerin açımlayıcı faktör analizinin dışında tutulması araştırmacı tarafından uygun görülmüştür. Tüm bu analizler sonucunda 4 faktör 30 maddeden oluşan bir yapı ortaya çıkmıştır.

Döndürülmüş bileşen matrisinden elde edilen son analiz değerleri Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Oluşan faktörlerin öz değerleri ve açıklanan varyans oranları

Faktör	Öz Değer	Açıklanan Varyans	Kümülatif
1	9,971	33,237	33,237
2	4,579	15,265	48,502
3	4,292	14,306	62,808
4	2,948	9,825	72,633

Tablo 6 incelendiğinde ölçeğin 4 faktörden oluştuğu görülmektedir. Nitekim aşağıda verilen öz değer grafiği (Scree plot) de 4 faktörden sonra kırılma noktalarının belli bir doğrultuda gittiğini göstermektedir. Ayrıca her bir faktörün öz değerinin 1'in üzerinde olması gerekir. Tablo 6 incelendiğinde faktörlerin öz değerleri bu koşulu sağlamaktadır. Bu değerlerin ölçeğin 4 faktörlü yapısını desteklediğini söyleyebiliriz. Faktörlerin öz değerleri 2,948-9,971 arasında değişmektedir. Birinci faktör %9,971, ikinci faktör %4,579, üçüncü faktör %4,292 ve dördüncü faktör %2,948 öz değere sahiptir. Varyansın %33,237'si birinci faktör, 15,265'i ikinci faktör, %14,306'sı üçüncü faktör ve %9,825'i dördüncü faktör tarafından açıklanmaktadır. Ölçeğin tamamının varyansları incelendiğinde varyans, ölçeğin %72,633'ünü açıklamaktadır. "Stevens (1996) bir ölçme aracında açıklanan varyans oranının en az %75 ve üzeri olması gerektiğini, Henson ve Roberts (2006) %52 ve üzerinde bir değer ölçek çalışmalarında sağlanması gerektiğini belirtmektedirler." (Akt. Seçer, 2015b:85-86). Dolayısıyla ölçeğin açıkladığı varyans oranının yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Şekil 3. Faktörlerin Öz Değer Çizgi Grafiği

Şekil 3'teki çizgi grafiği incelendiğinde ölçeğin dört faktörlü bir yapıdan oluştuğu söylenebilir. 4. kırılma noktasından sonra faktörler aynı çizgi üzerinde devam etmektedir. Aşağıda verilen Tablo 7'de ise aynı hesaplamalar sonucunda elde edilen döndürülmüş faktör bileşenlerinden oluşan matristeki faktör yükleri sunulmuştur.

Tablo 7. Döndürülmüş faktör bileşen matrisi-faktör yükleri

Madde No	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
41	,850			
10	,816			
16	,811			
48	,802			
32	,781			
2	,772			
45	,769			
35	,741			
12	,741			
1	,737			
46	,730			
53	,729			
4	,701			
19	,693			
47	,613			
31		,815		
21		,753		
42		,729		
38		,727		
27		,624		
7			,868	
6			,794	
5			,737	
52			,723	
40			,667	
34			,634	
22				,825
8				,747
39				,731
43				,595

Tablo 7 incelendiğinde ölçeğin 4 faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Birinci faktörde 15 madde, ikinci faktörde 5 madde, üçüncü faktörde 6 madde ve dördüncü faktörde 4 madde bulunmaktadır. Ölçek 30 maddeden oluşan dört faktörlü bir yapıya sahiptir.

Aşağıdaki tablolarda faktörlerde bulunan maddeler ve faktör yükleri yer almaktadır.

Tablo 8. Birinci faktörde bulunan maddeler ve maddelerin faktör yükleri

Maddeler	Faktör Yükleri
M1-Kitaptaki metinler çok uzun olduğu için ders kitaplarına bağlı kalmam.	,737
M2-Ders kitaplarına bağlı kalmayı, öğretmen yeterliklerinin gelişimi bakımından köreltici bulurum.	,772
M4-Kitapta yer alan etkinliklerden daha iyilerini hazırlayabileceğim için ders kitaplarına bağlı kalmam.	,701
M10-Ders kitaplarındaki ders işlenişini olduğu gibi uyguladım.	,816

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

M12-Ders kitabı, öğrencilerin zihinsel becerilerini körelttiği için ders kitaplarına bağlı kalmam.	,741
M16-Ders kitaplarına bağlı kalarak gerçekleştirdiğim öğretimin beni sınırlandırdığını düşünürüm.	,811
M19-Ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin yaratıcılıklarını tetiklediği için ders kitaplarına bağlı kalırım.	,693
M32-Ders kitaplarını, öğretim açısından yeterli bulmadığım için kullanmam.	,781
M35-Kitaptaki etkinlikler nitelikli olduğu için ders kitaplarına bağlı kalırım.	,741
M41-Kitapta yer alan metinlerden daha iyilerini kullandığım için ders kitaplarına bağlı kalmam.	,850
M45-Ders kitabı, öğrencilerin temel becerilerini geliştirdiği için ders kitaplarına bağlı kalırım.	,769
M46-Ders kitaplarını kullanacak olmam, derse gelirken psikolojik açıdan rahat hissetmemi sağlar.	,730
M47-Ders kitapları olmasa da öğrencilerin derse etkin katılımını sağlarım.	,613
M48-Ders kitaplarına bağlı kaldığımda tembelleştiğimi hissederim.	,802
M53-Ders kitaplarına bağlılığımın, yaratıcılığımı olumsuz etkilediğini düşünürüm.	,729

Tablo 8 incelendiğinde birinci faktörün altında 15 maddenin toplandığı görülmektedir. Bu maddeler ders kitaplarının öğretmenler ve öğrenciler açısından avantajlarını veya dezavantajlarını betimlemektedir. Bu nedenle birinci faktöre “Sınırlılıklar” adı verilmiştir.

Tablo 9. İkinci faktörde bulunan maddeler ve maddelerin faktör yükleri

Maddeler	Faktör Yükleri
M21-Ders kitapları, Talim ve Terbiye Kurulu'ndan onaylı oldukları için ders kitaplarına bağlı kalmayı tercih ederim.	,753
M27-Ders kitapları, tematik yaklaşıma göre hazırlandığı için ders kitaplarına bağlı kalırım.	,624
M31-Yıllık ders planı yapma yükünden kurtardığı için ders kitaplarını kullanırım.	,815
M38-Çok fazla ders yüküm olduğundan dolayı ders kitaplarına bağlı kalırım.	,727
M42-Kendi ders planımı hazırlamak çok yorucu olacağı için dersleri ders kitaplarından işlerim.	,729

Tablo 9 incelendiğinde ikinci faktörün altında 5 maddenin toplandığı görülmektedir. Bu maddeler ders kitaplarının zorunluluklarıyla ve sağladığı kolaylıklarla ilgili olduğu için ikinci faktöre “Zorunluluklar/Kolaylıklar” adı verilmiştir.

Tablo 10. Üçüncü faktörde bulunan maddeler ve maddelerin faktör yükleri

Maddeler	Faktör Yükleri
M5-Öğrenci çalışma kitabındaki dinleme etkinliklerini öğrencilere yaptırım.	,737
M6-Öğrenci çalışma kitabındaki dil bilgisi etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.	,794
M7-Öğrenci çalışma kitabındaki ölçme-değerlendirme etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.	,868
M34-Öğrenci çalışma kitabındaki yazma etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.	,634
M40-Öğrenci çalışma kitabındaki okuma etkinliklerini öğrencilere yaptırım.	,667
M52-Öğrenci çalışma kitabındaki konuşma etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.	,723

Tablo 10 incelendiğinde üçüncü faktörün altında 6 maddenin toplandığı görülmektedir. Bu maddeler, Türkçe ders kitaplarının dil becerileri ve ölçme-değerlendirme etkinlikleriyle ilgili olduğu ikinci faktöre “Etkinlikler” adı verilmiştir.

Tablo 11. Dördüncü faktörde bulunan maddeler ve maddelerin faktör yükleri

Maddeler	Faktör Yükleri
M8-Alan bilgim yeterli olmadığı için ders kitaplarına bağlı kalırım.	,747
M22-Özel öğretim yöntemleri bilgimin yetersizliği sebebiyle ders kitaplarına bağlı kalırım.	,825

M39-Öğrencilerin ilgilerine/meraklarına/düzeylerine yönelik etkinlik hazırlayamayacağım için ders kitaplarına bağlı kalırım.	,731
M43-Etkinlik hazırlama sürecini bilmediğimden ders kitaplarına bağlı kalırım.	,595

Tablo 11 incelendiğinde dördüncü faktörün altında 4 maddenin toplandığı görülmektedir. Bu maddeler ders kitaplarının öğretmenlere sağladığı yararları içermektedir. Ayrıca öğretmenlerin etkinlik veya ders planı hazırlamadaki yeterliliklerini ölçmektedir. Bu sebeple dördüncü faktöre “Öğretmen Yeterlilikleri” adı verilmiştir.

Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Sonuçları

Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda elde edilen faktör yapılarının geçerliliğini doğrulamak için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. AFA sonrasında oluşan ölçek formu 251 kişiden oluşan yeni bir örneklem grubuna uygulanmıştır.

“Doğrulayıcı faktör analizi yurt dışında geliştirilmiş olan bir ölçme aracının Türkçeye uyarlanması sürecinde veya özgün bir ölçme aracı geliştirme sürecinde açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen örtük yapının model uyumunun incelenmesi amacıyla sıklıkla kullanılan bir faktör analizi yaklaşımıdır.” (Seçer, 2015a:90). “Doğrulayıcı faktör analizi, gizil değişkenlerle ilgili kuramların test edilmesine dayanan ve ileri düzey araştırmalarda kullanılan oldukça gelişmiş bir tekniktir.” (Tabachnick ve Fidell, 2001. akt. Çokluk ve ark., 2016:275).

Analizler için AMOS programının 30 günlük deneme sürümü kullanılmıştır. Analizde uyum indeks değerlerini olumsuz yönde etkilediği saptanan M2, M6, M8, M10, M16, M23, M26, M27 ve M28 numaralı maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ayrıca model kurulup test edildikten sonra AMOS bazı düzeltmeler önermiştir. Kurulan modeli iyileştirme amacıyla aşağıda verilen PATH diyagramında da görüldüğü gibi M9 ile M22, M11 ile M22, M18 ile M30 ve M4 ile M5 numaralı maddeler arasında modifikasyon işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu işlemlerin sonucunda ölçekten elde edilen uyum istatistikleri Tablo 12’de verilmiştir.

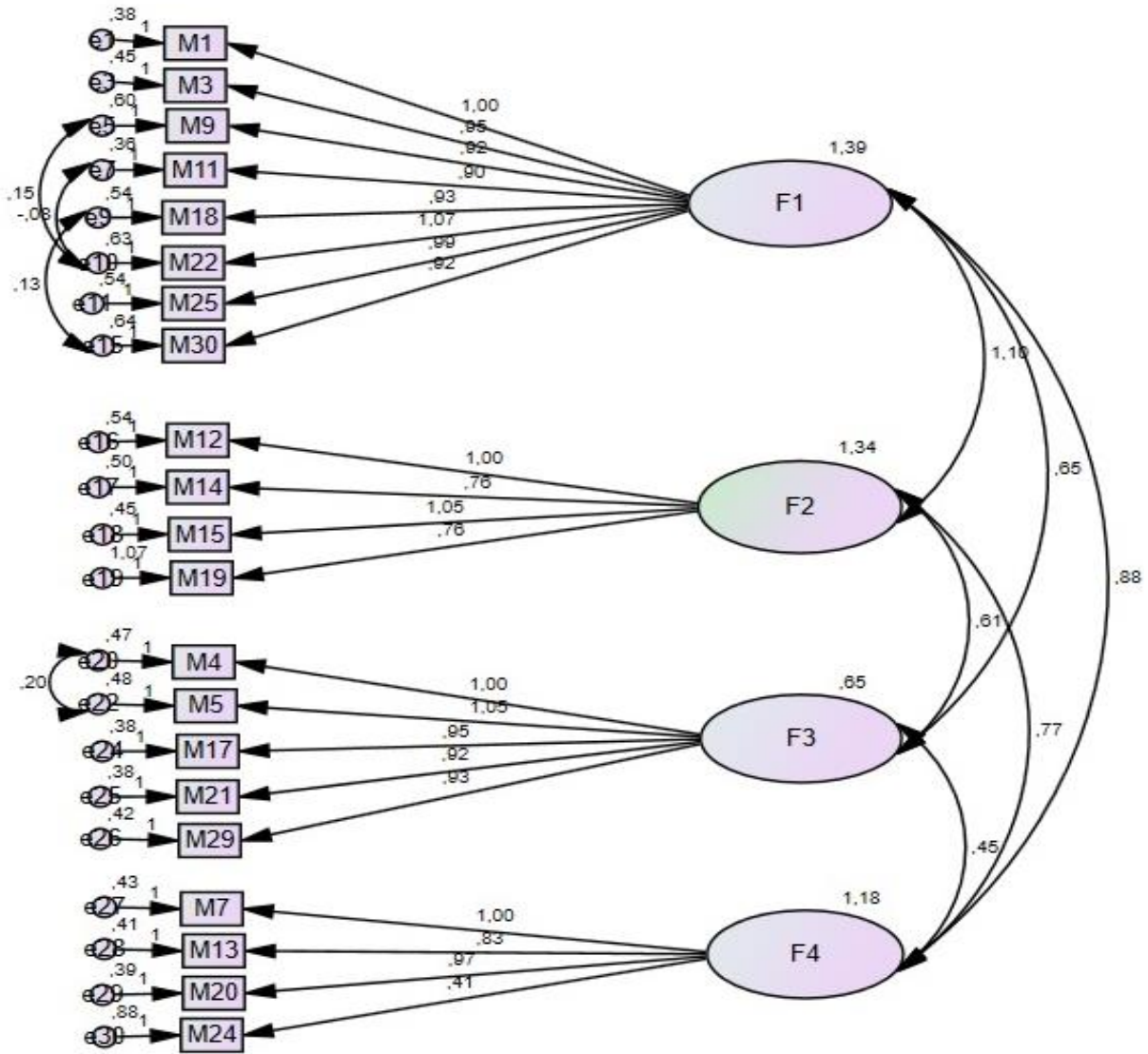
Tablo 12. Uyumluluk İndeksleri

Uyumluluk İndeksleri	Değerler	Eşik Değer
Serbestlik Derecesi (sd)	179	
Ki-Kare (X^2)	368,832	
Ki-Kare değerinin Serbestlik Derecesi değerine oranı X^2/sd	2,06	
P (p-değeri)	,00	
CFI (Comparative Fit Index)	,953	>,95
GFI (Goodness of Fit Index)	,880	>,90
AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index)	,845	>,85
IFI (Incremental Fit Index)	,953	>,90
NFI (Normed Fit Index)	,913	>,90
TLI (Tucker-Lewis Index, AMOS Programı için)/NNFI (Non-Normed Fit Index, LISREL Programı için)	,945	>,95
RMSEA (Root Mean Square Error Approximation)	,065	<,08

*Şimşek, 2007; Tabachnick ve Fidell, 2001; Awang, 2012; Sümer, 2000; Schumacher ve Lomax, 2004; Meydan ve Şeşen, 2015; Seçer, 2015a; Seçer, 2015b.

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

DFA sonucu ortaya çıkan değerlerin verildiği Tablo 12 incelenip modelin değerleri ile eşik değerler karşılaştırıldığında modelin, genel olarak iyi uyum gösteren bir model olduğu söylenebilir. DFA'da, yapının uygunluğu için model uygunluk ölçütlerinden RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), GFI (Goodness of Fit Index), AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index), CFI (Comparative Fit Index), NFI (Normed Fit Index) değerleri dikkate alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre modelin uygunluğu için eşik değerin 0,08'in altında olması gereken RMSEA değerinin 0,065 olduğu görülmektedir. Ayrıca modelin uygunluğu için 0,90 ve üzerinde olması gereken GFI değerinin 0,88, AGFI değerinin 0,845, CFI değerinin 0,953, NFI değerinin 0,913 olduğu görülmüştür. Böylelikle geliştirilen 4 faktörlü ölçüm modelinin yapı geçerliliğinin doğrulandığı söylenebilir.

Chi-square=368,832, df=179, p=,00, RMSEA=,065

Şekil 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi PATH Diyagramı

Şekil 4'te görülen PATH diyagramı, 4 örtük değişkenin (faktörün) 21 gözlenen değişkeni (maddeyi) doğru bir şekilde yordayabildiğine dair bir eşitlik üzerine kurulmuştur. Diyagram incelendiğinde AFA'da ortaya çıkan 4 faktörün doğrulandığı söylenebilir.

Ölçeğe Son Şeklinin Verilmesi

Başta belirlenen ölçek geliştirme süreçleri adım adım izlenerek geçerli ve güvenilir bir ölçek oluşturulmuştur. Geliştirilen ölçek; pilot uygulamalar, AFA ve DFA sonucunda 21 maddeyle veri toplamaya uygun duruma getirilmiştir. Ölçeğin son durumunda ortaya çıkan faktörler ve maddeler aşağıda verilmiştir.

Tablo 13. DFA sonrası ortaya çıkan ölçek

Faktör	Madde No	Maddeler
Faktör 1	1	Kitaptaki metinler çok uzun olduğu için ders kitaplarına bağlı kalmam.
	2	Kitapta yer alan etkinliklerden daha iyilerini hazırlayabileceğim için ders kitaplarına bağlı kalmam.
	3	Ders kitabı, öğrencilerin zihinsel becerilerini körelttiği için ders kitaplarına bağlı kalmam.
	4	Ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin yaratıcılıklarını tetiklediği için ders kitaplarına bağlı kalırım.
	5	Kitaptaki etkinlikler nitelikli olduğu için ders kitaplarına bağlı kalırım.
	6	Kitapta yer alan metinlerden daha iyilerini kullandığım için ders kitaplarına bağlı kalmam.
	7	Ders kitabı, öğrencilerin temel becerilerini geliştirdiği için ders kitaplarına bağlı kalırım.
	8	Ders kitaplarına bağlılığımın, yaratıcılığımı olumsuz etkilediğini düşünürüm.
Faktör 2	9	Ders kitapları, Talim ve Terbiye Kurulundan onaylı olduğu için ders kitaplarına bağlı kalmayı tercih ederim.
	10	Ders kitapları, tematik yaklaşıma göre hazırlandığı için ders kitaplarına bağlı kalırım.
	11	Yıllık ders planı yapma yükünden kurtardığı için ders kitaplarını kullanırım.
	12	Çok fazla ders yüküm olduğundan dolayı ders kitaplarına bağlı kalırım.
Faktör 3	13	Öğrenci çalışma kitabındaki dinleme etkinliklerini öğrencilere yaptırırım.
	14	Öğrenci çalışma kitabındaki dil bilgisi etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.
	15	Öğrenci çalışma kitabındaki yazma etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.
	16	Öğrenci çalışma kitabındaki okuma etkinliklerini öğrencilere yaptırırım.
	17	Öğrenci çalışma kitabındaki konuşma etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.
Faktör 4	18	Alan bilgim yeterli olmadığı için ders kitaplarına bağlı kalırım.
	19	Özel öğretim yöntemleri bilgimin yetersizliği sebebiyle ders kitaplarına bağlı kalırım.
	20	Öğrencilerin ilgilerine/meraklarına/düzeylerine yönelik etkinlik hazırlayamayacağım için ders kitaplarına bağlı kalırım.
	21	Etkinlik hazırlama sürecini bilmediğimden ders kitaplarına bağlı kalırım.

Sonuç

Bu çalışmada “Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği” adlı ölçek geliştirilmiştir.

Ölçeğin geliştirilmesi 12 basamaktan oluşmaktadır. Öncelikle ihtiyaç belirlenmeye çalışılmıştır. Alanyazın taraması sonucu Türkçe öğretmenlerinin ders kitaplarına bağlılıklarını ölçebilecek bir ölçeğin olmadığı saptanmıştır.

Daha sonra alanyazın taraması ve madde havuzu oluşturma basamağına geçilmiştir. Madde havuzu oluşturulurken 1 alan uzmanı ve 1 ölçme-değerlendirme uzmanı ile görüşülmüştür. Çalışmalar sonucunda 120 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur.

Madde havuzu oluşturulduktan sonra uzman görüşüne gidilmiştir. Hazırlanan taslak ölçek, ilk görüşülen uzmanlardan farklı olarak 2 alan uzmanı ve 1 ölçme-değerlendirme uzmanına sunulmuştur. Uzman görüşleri alındıktan sonra ölçeğe ilk şeklini verme basamağına geçilmiştir ve görüşmelerin ışığında 14 maddenin düzeltilmesine ve madde havuzunun ön deneme uygulaması öncesi (pilot uygulama öncesi) 62 maddeye indirilmesine karar verilmiştir. Ön deneme uygulaması (pilot uygulama öncesi) 18 Türkçe öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonrasında 1 madde ölçekten çıkarılmış, 5 madde de dil ve anlatım açısından düzeltilmiştir.

61 maddelik taslak ölçek, 246 Türkçe öğretmenine uygulanmıştır. Pilot uygulama sonrası istatistiksel analizler yapılmıştır. İlk analizde Cronbach's Alpha değeri ,977 çıkmıştır. Analizler sonucu 6 madde ölçekten çıkarılınca Cronbach's Alpha değeri ,981'e çıkmıştır. Kalan 55 maddelik denemelik ölçek, açımlayıcı faktör analizi için 251 Türkçe öğretmenine uygulanmıştır. AFA öncesi verilerin normallik testleri yapılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterdiği saptanınca AFA'ya geçilmiştir. AFA sonucunda madde sayısı, öncelikle faktör yük değerlerinin düşük olması ve binişik olma durumu, sonrasında ise bir maddenin birden fazla faktör altında faktör yükünün yüksek olma durumu ve bir maddenin alanyazın da göz önünde bulundurularak araştırmacının beklemediği bir faktörün altında yer alma durumu gibi sebeplerden 55'ten 30'a düşmüştür. AFA sonucunda toplam varyansın %72,633'ünü açıklayan 4 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu oran AFA sonucunda ortaya çıkan değer, ölçeğin faktör yapısına karar vermek için yeterli olduğunu göstermektedir.

Faktörlerin ortaya çıkmasının ardından faktörleri adlandırma (etiketleme) çalışmasına geçilmiştir. Adlandırmada alanyazın göz önünde bulundurulmuş ve alan uzmanlarından görüş alınmıştır. Bunların sonucunda birinci faktöre “Sınırlılıklar”, ikinci faktöre “Zorunluluklar/Kolaylıklar”, üçüncü faktöre “Etkinlikler” ve dördüncü faktöre “Öğretmen Yeterlilikleri” adı verilmiştir.

AFA sonrası oluşan yapıyı doğrulamak amacıyla analizler, Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) ile sürdürülmüştür. Analizde uyum indeks değerlerini olumsuz yönde etkilediği saptanan 9 madde

ölçekten çıkarılmıştır. Kurulan modeli iyileştirme amacıyla bazı maddeler arasında modifikasyon işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu işlemlerin sonucunda da AFA sonuçlarının doğrulandığı savunulabilir (RMSEA değeri ,065, GFI değeri ,88, AGFI değeri ,845, CFI değeri ,953, NFI değeri ,913).

DFA'dan sonra ölçeğe son şeklinin verilmesi aşamasına geçilmiştir. Geliştirilen ölçek; pilot uygulamalar, AFA ve DFA sonucunda 4 faktör 21 maddeyle veri toplamaya uygun duruma getirilmiştir.

Kaynaklar

- Aslan, E. (2010). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ders kitapları. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 215-231.
- Awang, Z. (2012). *A handbook on SEM, structure equation modeling*. Universiti Teknologi MARA, Kelantan: Malaysia Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (21. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik SPSS ve LISREL uygulamaları* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güneş, F. (2002). *Ders kitaplarının incelenmesi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi* (6, 7, 8. sınıflar) *öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2015). *Türkçe dersi* (1-8. sınıflar) *öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2017). *Türkçe dersi* (1-8. sınıflar) *öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi* (1-8. sınıflar) *öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2018). *Yayın aldirılmaması*. Ankara: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları* (2. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Schumacher, R. ve Lomax, R. (2004). *A beginner's guide to structural equation modelling*. London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Seçer, İ. (2015a). *Psikolojik test geliştirme ve uyarlama süreci SPSS ve LISREL uygulamaları* (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seçer, İ. (2015b). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi analiz ve raporlaştırma* (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate teststatistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (5. baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tertemiz, N., Ercan, L. & Kayabaşı, Y. (2011). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi. L. Küçükahmet, (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* (3. baskı) içinde (s.34). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Ülker, M. (2012). *Medya okuryazarlığı dersi öğretmen kılavuz kitabının öğretim programı ile tutarlılığının değerlendirilmesi*. Ankara: Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Extended Summary

Introduction

When textbooks are written and published to be used in schools, teachers are expected to make use of them as teaching materials both for in-class and extracurricular activities. Dependence on textbooks may be defined as teachers' use of the textbooks, which are approved by the Ministry of National Education and made available to schools, for in-class and out-of-class activities. It is neither desirable for teachers to adhere to textbooks to the extent that they do not skip any section in them nor not follow them at all in their teaching. The ideal situation is that teachers adhere to textbooks to the extent that they see them as guides for organizing educational activities. In order to determine how and to what extent teachers' adherence to textbooks is, in-depth studies need to be conducted. It is possible to determine the extent and manner of such dependence by investigating teachers' use of textbooks in their classes.

Method

This study was conducted to develop and determine the validity and reliability of the *Turkish Teachers' Dependence on Textbooks Scale*. During the development process, the scale development principles and steps proposed by Seçer (2015a) were followed and some important additions were made. As a result, a 5-point Likert-type scale with 21 items was developed. The steps followed during the scale development process are as follows:

1. Determination of needs
2. Literature review and item pooling
3. Receiving expert opinion for the evaluation of the item pool
4. Producing the initial draft of the scale
5. Checking reliability of items prior to piloting
6. Piloting for the selection of items
7. Doing statistical analyses after pilot application
8. Administration of the experimental scale to the designated sample
9. Conducting normality tests before factor analysis
10. Doing exploratory factor analysis (EFA)
11. Doing confirmatory factor analysis (CFA)
12. Producing the final version of the scale

Result and Discussion

The development of the scale consisted of the above listed 12 steps. Firstly, needs were determined. As a result of literature review, it was found that there was no scale that could assess the dependence of Turkish teachers on textbooks. In forming the item pool of the scale, interviews were conducted with one field expert and one measurement and evaluation expert in order to obtain expert opinion. An initial pool of 120 items was thus formed. The initial draft of the scale was presented to two field experts and one measurement and evaluation expert who were different from the first two experts. The results showed that 14 items needed improvement and led to the reduction of the items in the pool to 62. The pre-test before the pilot was conducted with 18 Turkish teachers. After that administration, 1 item was removed from the scale and 5 items were improved in terms of language and expression.

A draft scale of 61 items was applied to 246 Turkish teachers. After the administration of this version, statistical analyses were performed. In the first analysis, the Cronbach's Alpha value was .977. The Cronbach's Alpha value increased to .981 when 6 items were excluded from the scale. The remaining 55-item experimental scale was administered to 251 Turkish teachers for the purpose of collecting data for EFA. The results displayed normality and EFA was conducted. As a result of the EFA, the number of items was reduced to 30. The EFA results showed a 4-factor structure, explaining 72,633% of the total variance.

CFA was conducted next. In the analysis, 9 items that were found to have negatively affected the compliance index values were excluded from the scale. In order to improve the established model, modification process was performed among some items. As a result of these procedures, the EFA results were validated (RMSEA value, 065, GFI value, 88, AGFI value, 845, CFI value, 953, NFI value, 913). Subsequent to the CFA, the final form of the scale was given. The developed scale had 4 factors and 21 items.

EK 1. Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği

Türkçe Öğretmenlerinin Ders Kitaplarına Bağlılıkları Ölçeği

		Kesinlikle katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Orta derecede katılıyorum.	Katılıyorum.	Kesinlikle katılıyorum.
Sınırlılıklar	1. Kitaptaki metinler çok uzun olduğu için ders kitaplarına bağlı kalmam.					
	2. Kitapta yer alan etkinliklerden daha iyilerini hazırlayabileceğim için ders kitaplarına bağlı kalmam.					
	3. Ders kitabı, öğrencilerin zihinsel becerilerini körelttiği için ders kitaplarına bağlı kalmam.					
	4. Ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerin yaratıcılıklarını tetiklediği için ders kitaplarına bağlı kalırım.					
	5. Kitaptaki etkinlikler nitelikli olduğu için ders kitaplarına bağlı kalırım.					
	6. Kitapta yer alan metinlerden daha iyilerini kullandığım için ders kitaplarına bağlı kalmam.					
	7. Ders kitabı, öğrencilerin temel becerilerini geliştirdiği için ders kitaplarına bağlı kalırım.					
	8. Ders kitaplarına bağlılığımın, yaratıcılığımı olumsuz etkilediğini düşünürüm.					
Zorunluluklar/ Kolaylıklar	9. Ders kitapları, Talim ve Terbiye Kurulundan onaylı olduğu için ders kitaplarına bağlı kalmayı tercih ederim.					
	10. Ders kitapları, tematik yaklaşıma göre hazırlandığı için ders kitaplarına bağlı kalırım.					
	11. Yıllık ders planı yapma yükünden kurtardığı için ders kitaplarını kullanırım.					
	12. Çok fazla ders yüküm olduğundan dolayı ders kitaplarına bağlı kalırım.					
Etkinlikler	13. Öğrenci çalışma kitabındaki dinleme etkinliklerini öğrencilere yaptırım.					
	14. Öğrenci çalışma kitabındaki dil bilgisi etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.					
	15. Öğrenci çalışma kitabındaki yazma etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.					
	16. Öğrenci çalışma kitabındaki okuma etkinliklerini öğrencilere yaptırım.					
	17. Öğrenci çalışma kitabındaki konuşma etkinliklerini öğrencilere uygulatırım.					
Öğretmen Yeterlilikleri	18. Alan bilgim yeterli olmadığı için ders kitaplarına bağlı kalırım.					
	19. Özel öğretim yöntemleri bilgimin yetersizliği sebebiyle ders kitaplarına bağlı kalırım.					
	20. Öğrencilerin ilgilerine/meraklarına/düzeilerine yönelik etkinlik hazırlayamayacağım için ders kitaplarına bağlı kalırım.					
	21. Etkinlik hazırlama sürecini bilmediğimden ders kitaplarına bağlı kalırım.					